

ingetrokken.¹ Protesten volgden: van de schoolbesturen, ook van de hervormde synode – en van Dam nam, zij het pas in juli '43, het advies over dat zijn kabinetschef de Block hem van meet af aan gegeven had: de subsidies moesten *proportioneel* gekort worden; bevond zich onder de zes onderwijskrachten van een bijzondere school één die onregelmatig benoemd was, dan werd voortaan een-zesde van het subsidie ingehouden. Wel te verstaan: het kon licht gebeuren dat een vol jaar verstreek voor het financiële bureau van de afdeling lager onderwijs het subsidie inderdaad ging verlagen. En dan waren er talloze gevallen waarin 'goede' inspecteurs of hoofdinspecteurs berichten omtrent benoemingen die 'zonder naleving' geschied waren, eenvoudig niet doorgaven aan het departement.

Met evengroot succes werden de vervolgingen gesaboteerd. Onder druk van de ambtenaren van Wimmers *Generalkommissariat* en van Noordijk gaf van Dam in de lente van '43 de inspecteurs van het onderwijs opdracht, proces-verbaal op te maken in al die gevallen waarin schoolbesturen zich niet aan de benoemingsverordening gehouden hadden. Die processen-verbaal werden dan opgemaakt tegen de voorzitters der besturen en van Dam liet daarbij volgens een suggestie die twee hoofdamtbenaren van justitie: mr. Hooykaas (de ex-waarnemend secretaris-generaal) en mr. H. J. Woltjer, hem gedaan hadden, overtreding constateren van de eerste benoemingsverordening. Inderdaad, die verordening was overtreden, maar zij bevatte geen enkele strafbepaling (feit dat aan Hooykaas en Woltjer natuurlijk bekend was) en het gevolg was dat de officieren van justitie die de processen-verbaal ontvingen, met de hand op het hart konden verklaren, niet tot strafvervolging bevoegd te zijn: men kon toch moeilijk een overtreding straffen als die niet eens strafbaar gesteld was! Nog in de zomer van '44 uitten enkele van Wimmers ambtenaren in onderlinge correspondentie hun machteloze woede over al deze stille maar effectieve tegenwerking.

Eigenlijk was door dit alles, maar vooral ook door van Dams onwil en onvermogen om door te zetten, al in '43 een volmaakt absurde toestand ontstaan: bijna tweeduizend onderwijsinstellingen hadden de secretaris-generaal van opvoeding, wetenschap en cultuurbescherming doen weten dat zij zich niet zouden houden aan de verplichting die uit de eerste benoemingsverordening voortvloeide; het veruit grootste deel van de betrokken

¹ In september '42 werden bovendien de subsidies voor vijf van de drie-en-twintig protestants-christelijke kweekscholen geschrapt en van acht van de zeven-en-veertig katholieke. Twee protestantse en zeven katholieke werden als ongesubsidieerde instellingen voortgezet, d.w.z. dat men er via de kerken de nodige gelden voor inzamelde.